

Archivaria, the Journal of the Association of Canadian Archivists, 60(2005)

Gotovo čitav svezak Archivarije, časopisa Društva kanadskih arhivista, br. 60 (jesen 2005.), izuzev dvaju nekrologa posvećenih značajnim kanadskim, ali i svjetskim arhivistima, Hughu A. Tayloru (1920.-2005.) i Johnu A. Boveyu (1934.-2005.), koji se, kao što je uobičajeno, nalaze na kraju sveska (str. 275-285), obuhvaća radove koji se odnose na istraživanje perspektiva i tema značajnih za povijest registraturnoga i arhivskoga gradiva i arhiva općenito. Tome je bila posvećena prva Međunarodna konferencija za povijest registraturnoga i arhivskoga gradiva i arhiva, pod kraticom I-CHORA 1 (International Conference on the History of Records and Archives), održana u Torontu 2003. godine, na kojoj je predstavljen niz izlaganja. Temeljem tih izlaganja ovdje je objavljeno jedanaest članaka. Gosti-urednici, Barbara Craig, Philip B. Eppard i Heather MacNeil, iznijeli su o tome relevantne podatke u obliku kraćega članka (*Exploring Perspectives and Themes for Histories of Record and Archives. The First Conference on the History of Records and Archives*), str. 1-10. Oni upućuju na to da je konferencija održana zbog teorijskih i povijesnih dimenzija koje imaju informacijski objekti (artefakti), budući da su povezani sa svakodnevnim radom arhivista, te upućuju na sinergijski značaj međusobnih veza teorije i povijesti. Mnoge od veza između područja arhivske teorije i arhivske povijesti, uključujući i one koje su već dobro istražene, pa do onih koje tek treba razjasniti, bile su predmetom ove konferencije i objavljenih radova. Teme su obuhvatile, kako kažu urednici, razne vrste pismenosti, pisane i materijalne, spisovodstvene teme u specifičnim, poglavito pravnim okolnostima pojedinih sredina i razdoblja, komparativne studije i proučavanja pojedinačnih slučajeva, važnih za istraživanja i korištenje u budućnosti i za kasnija interdisciplinarna istraživanja.

Ala Rekrut u radu pod nazivom »Materijalna pismenost«: *Iščitavanje zapisa kao objekata materijalne kulture* (*Material Literacy: Reading Records as Material Culture*), str. 11-37, povezuje ideje iz arhivističke literature, s modernom konzervatorskom i muzeološkom teorijom i praksom. »Materijalnom pismošću« smatra se mogućnost dekodiranja i interpretacije značenja materijalne kompozicije i konstrukcije, te fizičkog stanja nekoga dokumenta. Jednom nastali dokumenti se počinju mijenjati prirodno - propadanjem, ali i upotrebom i namjernim promjenama koje provode stvaratelji, te kasnije kustosi (čuvari) i korisnici. Nastanak i tragovi promjena na dokumentu dio su povijesti dokumenata, te je pripadanje stvaratelju kao i kasnija dodjela na čuvanje negdje drugdje, bitan dio interpretacije dokumenata. Tragove na dokumentima ostavljaju i arhivi svojim intervencijama i fizičkim i intelektualnim posredovanjem dokumenata. Autorica ukratko razmatra pitanje pristupa materijalnim aspektima dokumenata, kroz ocjenu vrijednosti, ispitivanje, opis ili dokumentiranje intervencija na dokumentima, zaključujući da je svijest o dokumentima kao predmetima materijalne kulture potrebna, radi čuvanja njihovog značenja.

Susan Palmer autorica je članka *Sir John Soane i oblikovanje Ureda za državne spise, 1829.-1834.* (*Sir John Soane and the Design of the New State Paper Office, 1829-1834*), str. 39-70, posvećenog izgradnji Ureda za državne spise u Londonu, koji je prethodio otvaranju zgrade Public Record Office-a, engleske inačice državnog arhiva. Ured za državne spise bio je projekt arhitekta Johna Sloane i bio je na ovome području prva i jedina namjenski građena arhivska zgrada. Projekt je bio započet zbog lošeg stanja državnih spisa koji su se nalazili na različitim mjestima u Londonu, te su u njemu bile objedinjene funkcije fizičkog čuvanja, obrade i korištenja, koje je bilo moguće samo po posebnim i rijetko davanim dozvolama. Zgrada je podignuta na rubu parka St. James, a gradnja se odvijala u razdoblju od 1829. do 1834. Projektirana je i opremljena na najmoderniji način za ono vrijeme, da bi bila osigurana maksimalna zaštita protiv požara, poplave ili provala, te najbolji mogući uvjeti za korisnike, a bila je u upotrebi od 1834. do 1862. godine. O radu na tome projektu i izgledu zgrade ovdje svjedoče brojni nacrti i planovi, vanjskog i unutarnjeg dijela zgrade, te opreme, kao i fotografije onoga što je sačuvano do danas, nakon što je zgrada srušena. Iako je korištenje prostora, poglavito za police, bilo pomno planirano, već 1854. godine zgrada je bila preopterećena gradivom, te je 1862. godine, s obzirom da je 1838. otvoren Public Record Office na Chancery Lane-u, doživjela zatvaranje, selidbu i rušenje. Na njezinome mjestu podignuti su uredi Ministarstva vanjskih poslova.

Eric Ketelaar je autor rada s naslovom »Kontrola kroz komunikaciju« u komparativnoj perspektivi (*»Control through Communication« in a Comparative Perspective*), str. 71-89. Kako on sumira u ovome komparativnom pregledu, u razdoblju od 1870. do 1920. u SAD-u, te u razdoblju od 1880. do 1930. u Njemačkoj i Nizozemskoj, odvija se proces usvajanja novih tehnologija za stvaranje, reprodukciju, pohranu i korištenje dokumenata poslovnih i upravnih ustanova. Nove tehnologije i sredstva komunikacije koja ih prate u protoku informacija odozgo prema dolje, ili pak u izvještavanju i internom dopisivanju, uvedena su radi povećanja kontrole putem komunikacije. Ured je postao »stjecište tehnoloških inovacija«. U njemu nastaju nove funkcije i stvara se nova uredska hijerarhija koja se ogleda i u zgradama, opremi i namještaju. Tehnološke promjene bile su promicatelji, ali ne i primarni uzroci inovacija. Rukovodioci su bili ti koji su unosili bitne promjene uvodeći nove komunikacijske tehnologije. Bila je značajna i mreža spisovodstvenih specijalista i dobavljača uredske opreme i tehnike. U tome smislu on ukazuje na najznačajnije inovatore na polju spisovodstva i pratećih tehnika, veoma često djelatnih na razini i za potrebe općina, kao primjerice Michalskoga u Njemačkoj, kao autora značajnog priručnika o spisovodstvu općina i dobitnika odgovarajuće nagrade 1906. godine, ili inovatore i promicatelje novih tehnika odlaganja spisa, primjerice vertikalnog odlaganja koje je odmah bilo praćeno i novim sustavima organizacije i indeksiranja spisa, kao što je Zaalbergov sustav iz 1908. godine, temeljen na decimalnoj podjeli, inspiriranoj UDK sustavom Paula Otleta, namijenjen također djelatnosti općina. Konačno, Ketelaar ističe da razumijevanje povijesti kontrole koja se ostvaruje kroz sredstva komunikacije unutar ureda može pomoći da se bolje sagledaju sadašnje i buduće promjene i inovacije na području spisovodstvenih tehnologija, u njihovom društvenom i kulturnom kontekstu.

Giorgetta Bonfiglio-Dosio u članku pod naslovom *Municipalni arhiv Padove od 13. do 20. st.: Primjer talijanskog spisovodstvenog sustava (Padua Municipal Archives from the 13th to the 20th Centuries: A Case of Record-keeping System in Italy)*, str. 91-104, prikazuje rezultate istraživanja spisovodstvenih sustava padovanske municipalne administracije od 13. do 20. st., prateći taj municipalitet kroz različita razdoblja njegove povijesti: u vrijeme dok je djelovao kao slobodna komuna i bio pod gospodstvom Cararrea, u vrijeme kad je bio podvrgnut venecijanskoj vlasti, te kad je postao dio sustava lokalne administracije u okviru države prije i poslije nacionalnog ujedinjenja (koje se zbilo 1861., a za Veneto i Padovu 1866.). Pažnja autorice uglavnom je usmjerena na analizu srednjovjekovnih i modernih kancelarija, u vrijeme kad su o arhivskome gradivu brinule institucije zadužene za javnu upravu, do pojave historiografskih radova u 19. i 20. stoljeću. Nove metode upravljanja tekućim gradivom, pristigle s napoleonskom vlašću, imale su također utjecaja na metode zaštite arhivskoga gradiva. Taj dio povijesti je na svoj način i najzanimljiviji jer je u djelatnosti kancelarija povezan s pojavom i razvojem urudžbenih zapisnika i kazala u današnjem smislu riječi, te klasifikacijskih sustava, tzv. titularija. U vrijeme pojave titularija nastaje i razvija se i niz koncepata uređenja arhiva na sličnim osnovama – Chechinijev, Arrigonijev i Glorijin. Za razvoj u 20. st. autorica uočava degradaciju klasifikacijskih planova unutar upravnih ustanova, poglavito u međuratnom razdoblju, tumačeći to nedostatkom kvalificiranog osoblja, da bi na kraju 20. st. municipalna uprava svjesna nezahvalne situacije, organizirala tim stručnjaka koji su na nov način formulirali sustav uredskog poslovanja općinske uprave.

Michelle Light, pod naslovom *Svetost dokaza: Spisovodstvo i kanonizacija na prelazu u 13. st. (Evidence of Sanctity: Record-keeping and Canonization at the Turn of the 13th Century)*, str. 105-123, piše o postupku kanonizacije u 13. st., koji je 1234. godine uveden kao posebno papinsko pravo, te je obuhvatio ne samo proceduru, već i materijalne tragove u obliku zapisa, vezane uz taj postupak. Postupak je tako s lokalne ravnine dignut na novu razinu, čime je uvedena nova kvaliteta nadzora nad postupkom kanonizacije, kontrola ispravnosti vjere i potvrda papinskog autoriteta. Spisovodstveni postupak koji je pri tome uveden artikuliran je u postupku kanonizacije sv. Gilberta.

Peter J. Horsman autor je članka *Francusko nasljeđe: Prijelaz od kolegijalnog do birokratskog spisovodstva u nizozemskom gradu, 1800-1900. (A French Legacy: The Transition from Collegiate to Bureaucratic Record-keeping in a Dutch Town, 1800-1900)*, str. 125-144, u kojemu, na primjeru

Dordrechta, prati promjene koje su se odvijala u spisovodstvu nizozemskih gradova u razdoblju od 1800. do 1900. godine. Naime od 1795. godine, nastupom francuskih vlasti u Nizozemskoj, počeo se zbivati niz promjena u političkome i administrativnome smislu, koje su se odrazile i na poslovanje gradova. U njima je sustav kolegijalnog upravljanja sa specifičnim vidom uredskog poslovanja, kao odrazom toga, počeo nestajati te ga je postupno zamijenio sustav temeljen na centraliziranom i monokratskom birokratskom aparatu, s novim oblicima spisovodstva. Jedno od bitnih obilježja koje su u spisovodstvenome pogledu donijeli Francuzi sa svojom upravom jeste promjena tipa evidencije, s pojavom novog oblika, nalik suvremenom urudžbenom zapisniku (*indicateur*). Horsman prati razvoj poslovanja ne samo za francuske uprave, nego i kasnije, iza 1813. On ukazuje na promjene u javnoj upravi na području Nizozemske, te potom u Dordrechtu, u razdoblju do 1898. Zanimljivo je da je značajnije prihvaćanje *indicateura* u Dordrechtu nastupilo od 1831., odnosno konzistentnije od sredine 19. st. donošenjem Zakona o lokalnoj upravi, te da je težište u spomenutom razdoblju ostalo na kronološkom odlaganju spisa, s velikim značajem indeksa, kao sredstva pretraživanja, te da je tek iza 1900., točnije od 1910. kad je uvedeno sistematsko odlaganje spisa, prema sustavu koji je za općine razradio J. A. Zaalberg, prestalo korištenje *indicateura*. Svakako treba napomenuti da je ovaj primjer Horsmanu poslužio kao okvir za naznačivanje metodoloških pitanja - on naime polazi od stajališta da je tek akumulacijom pojedinačnih analiza spisovodstvenih sustava moguća komparativna analiza i uvid u razvoj na širem području.

Prema povijesti australskih dnevnika (*Towards a History of Australian Diary Keeping*), str. 145-166, članak je Michaela Piggota, koji raspravlja o tome što je potrebno da bi nastala takva povijest i što bi ta »arhivistička« povijest obuhvatila. U prvome dijelu članka on se osvrće na stanje proučavanja vođenja dnevnika u Australiji i pitanja istraživačke infrastrukture koja bi bila potpora tome. Također ukazuje na problem definiranja pojma »australskog« dnevnika, te samoga dnevnika, kao vrste zapisa, koji se zapravo neočekivano često pojavljuje kao forma individualnog izražavanja, ne samo u Australiji. U nastavku sugerira moguće teme istraživanja koje proizlaze iz različitih faktora koji su bili poticajem vođenju dnevnika. Spolna, obrazovna i socijalna podloga, kao i profesionalni interesi mogu biti značajni poticaji za njihov nastanak, pa su kao takvi navedeni australski primjeri poput ženskih dnevnika u kojima su, poglavito u 19. st., bilježeni događaji iz dnevnog familijarnog života, koji se uklapaju u novije povijesne trendove istraživanja svakodnevnog života, do ekspedicija na Antarktiku u kojima su sudjelovali australski znanstvenici, istraživači, fotografi. Daljnji poticaji mogu biti pojedini događaji poput sudjelovanja u ratnim zbivanjima ili dolaska imigranata, o kojima Piggot također govori. Ovi potonji u Australiji su najčešće nastajali u povijesnim okolnostima otkrivanja i naseljavanja Australije, dok su o svojim ratnim iskustvima često pisali ljudi koji su bili zatočeni kao ratni zarobljenici. Piggot smatra baš te dvije teme značajnim poticajem za istraživački rad.

Sandra Ferguson usredotočila se na temu korištenja razglednica u znanstvene svrhe u radu s naslovom »Mrmorenje sitnih glasića«: *O ulozi razglednice u znanstvenom istraživanju* (*A Murmur of Small Voices«: On the Picture Postcard in Academic Research*), str. 167-184. U svome radu ona nastoji razjasniti zašto povjesničari i sociolozi tradicionalno njeguju oprezan stav kad su u pitanju razglednice kao predmet istraživanja. Radom su prikazani izazovi koje su postavile razglednice svojim razvojem u 19. i 20. st., naime, od prve pojave 1869., kad je poštom poslana razglednica u Austro-Ugarskoj. Na razglednicama tzv. zlatnog doba, koje je uslijedilo, pojavljivali su se romantično prikazani sadržaji, s iskrivljenom slikom stvarnosti, pa je vremenom interes povjesničara za razglednicu, kao povijesni izvor, drastično opao, a tako i interes za proučavanje medija i njegovih sadržaja općenito, zbog nedostatno sačuvanog konteksta, kako se smatralo. U manje od stotinu godina, mjesto razglednica postalo je sve marginalnije u istraživačkom radu, da bi one od 1970-ih postupno postajale zanimljivijima kao predmet istraživanja, a posljednjih godina prerasle u značajan dokumentarni oblik za istraživače, kako je porasla svijest o razglednici kao izrazu osobnog fotografskog doživljaja i svijest o svim njezinim ograničenjima, ali i mogućnostima.

U članku *Arhivska revolucija: Uloga W. Kaye Lamba u preoblikovanju arhivske struke* (*An Archival Revolution: W. Kaye Lamb and the Transformation of the Archival Profession*), 185-234,

Terry Cook govori W. K. Lambu kao četvrtome »dominijskome arhivistu«, djelatnome u razdoblju 1948.-1969. na mjestu ravnatelja Nacionalnog arhiva Kanade, te njegovoj ulozi za razvoj struke u Kanadi. Lamb je prekinuo s učenjem Hilary Jenkinsona i stavovima svojih prednika, želeći modernizirati službu temeljem triju načela: želio je uspostaviti mrežu totalnih arhiva uspostavljanjem sustava sistematskog i sveobuhvatnog vrednovanja (i izlučivanja) zapisa, želio je potom uspostaviti nadzor nad vladinim zapisima i spisovodstvom, te kao treće, proširiti svoje programe orijentacijom arhiva prema istraživačima i široj publici kroz tzv. javne programe. Tekst u kojemu govori o tome, Terry Cook je temeljio na izvornim dokumentima W. K. Lamba, na njegovim člancima i osobnoj ostavštini, uključivši i dosad nepoznate, tj. neobjavljene memoarske zapise.

Randall C. Jimerson svoj je rad posvetio dokumentima i arhivima rane Amerike (*Documents and Archives in Early America*), str. 235-258, uglavnom se baveći osobama koje su u 18. st. promijenile dotadašnji tijek američke povijesne znanosti, usmjerene na religijske motive ili zaštitu prava naseljenika. On govori o dvije značajne osobe, prvo o Jeremyju Belknapu, koji je u 18. st. djelovao kao prvi američki povjesničar koji se koristio primarnim izvorima, kritičkom analizom dokaza i odbacivao metodologiju temeljenu na nadnaravnim objašnjenjima uzroka povijesnih događaja, te potom o Ebenezeru Hazardu, kao prvome egdotičaru, koji je prikupio važne dokumente u seriji pod naslovom *Historical Collections*, ali i o njihovoj suradnji na projektima nacionalne povijesti.

Tom Nesmith autor je posljednjeg članka u ovome broju Archivarije, s naslovom *Ponovno otvaranje arhiva: Unošenje nove kontekstualnosti u arhivsku teoriju i praksu (Reopening Archives: Bringing New Contextualities into Archival Theory and Practice)*, str. 259-274, posvećenog sagledavanju utjecaja novih ideja i koncepata, ovaj puta nastalih u okrilju istraživanja povijesti zapisa tj. registraturnoga i arhivskoga gradiva i njihovog utjecaja na preoblikovanje službe. Ovaj članak je pokušaj sagledavanja arhivističkih ideja i koncepata (vrednovanja, sređivanja, fonda, referenci, javnih programa, zaštite, opisa), promijenjenih pod postmodernim utjecajima, što se odrazilo i na novo otvaranje arhiva.

Rajka Bućin